

tatis et præsertim suppliciorum quæ in alterâ vitâ libidinis reservantur: *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis* (Eccl. 9, 40.); 3° non nutrire corpus delicatè vel copiosè: *Hæc fuit iniquitas Sodomæ; superbia, saturitas panis, et abundantia, et otium ipsius* (Ezech., 16, 49); 4° custodia sensuum, maximè visûs: *Virginem ne conspicias, ne fortè scandalizeris in decore illius* (Eccl. 9, 4); 5° fuga otii et sollicita occasionum devitatio: *Qui amat periculum in illo peribit* (Eccl. 3, 27): caveant igitur parentes ne pueris diversi sexûs, etiam fratribus et sororibus, communem permittant lectum; experientiâ enim constat hoc perniciosum esse castitati; 6° carnis macerationes et jejunia; contraria enim contrariis curantur: *Hoc autem genus (dæmoniorum) non ejicitur nisi per orationem et jejunium* (Math. 17, 20); 7° eleemosynæ et alia charitatis opera, quibus uberiores gratiæ à Deo impetrantur; 8° frequens et devota sacramentorum Pœnitentiæ et Eucharistiæ susceptio; 9° fidelitas in revocandâ Dei præsentia; 10° resistentia primis voluptatum illecebris, avertendo cogitationem ad aliquod objectum præsertim sanctum: *Resistite diabolo, et fugiet à vobis* (Jac., 4, 7); 11° prudentis confessori et, quantum fieri potest, ordinarii consilia; suggeret enim pœnitenti remedia infirmitati ejus proportionata et tentationi vincendæ magis idonea.

FINIS.

SUPPLEMENTUM

AD

TRACTATUM DE MATRIMONIO.

Plurimæ sunt quæstiones gravissimi momenti et usûs quotidiani, ad tractatum de Matrimonio pertinentes, quas in publico theologiæ cursu tractari prudentia non sinit: cum à sacerdotibus formidandum onus regiminis animarum suscepturis ignorari non debeant, eas diaconibus nostris proponere et explanare solemus: ad duas generatim revocari possunt, quarum 1^a de impedimento impotentiae, et 2^a de debito conjugali.

QUESTIO PRIMA.

De impedimento impotentiae.

Hæc materia est foeda, pudibunda ac sæpè periculosa: quæ circa illam, cogente necessitate, dicturi sumus, nunquam legi debent, nisi ex motivo puro rectoque fine, nempe ut lepra à leprâ prudenter secernatur, aptum remedium malo applicetur, sapiens consilium detur, et animæ à cœno vitii turpis retrahantur, vel ab illo removeantur. Ferè semper aliquod existit periculum in hujusmodi studio: sed qui ex

solâ necessitate se ei committit, supernum fiducialiter expectare potest auxilium, quo adjutus, victor de tentatione exibat. Unusquisque ergo præsentiam summi Dei, qui est ipsarum cogitationum discretor, in mentem suam frequenter revocare studeat; et sicut in principio hujus opusculi monuimus, brevem et piam orationem ad beatissimam Virginem dirigat.

Notiones prævia.

De essentiâ matrimonii est ut consummari queat: consummatio autem fit per immissionem seminis viri in vas naturale mulieris vel per commixtionem viri ac mulieris, itâ ut sint una et eadem caro, juxta hæc Genesis verba, 2, 24: *Et erunt duo in carne unâ.* Quotiescumque semen vel portio seminis viri modo ad generationem apto in vas mulieris intromittitur, matrimonium reputatur consummatum, sive mulier seminaverit, sive non, quod quidem certò sciri non potest, et quod præterea nec ad conceptionem, nec ad consummationem absolutè necessarium est, juxta multos. Impotentia igitur nihil aliud est, quàm incapacitas matrimonium eo modo consummandi.

Undè qui carent uno tantùm testiculo, non sunt impotentes, quia semen prolificum emitte-
tere possunt. Nec pariter senes etiam decrepiti eo ipso impotentes haberi debent: nonnulli quippè visi sunt qui, centum annis majores, prolem ex junioribus puellis habuerunt.

Mulieres steriles non ideò sunt impotentes,

quia nihilominus fieri potest ut semen viri suscipiant, sed non retineant, vel aliâ de causâ non concipiant. Si semen intra vas naturale perveniat, actus matrimonii perficitur, ac proindè nulla est impotentia, licèt conceptio per accidens locum non habeat.

Contra verò senes itâ debiles, vel decrepiti ut semen effundere nequeant, verè sunt impotentes, ut patet. Item qui carent utroque testiculo vel utrumque habent attritum, quia seminis prolifici sunt incapaces.

Multiplex distinguitur impotentia, scilicet naturalis et accidentalis, absoluta et respectiva, perpetua et temporalis, antecedens et subsequens.

Impotentia naturalis ea est quæ ex causâ naturali et intrinsecâ oritur, v. g., ex parte viri, frigiditas inexcitabilis, quæ sufficientem erectionem non permittit, vel nimius calor, qui efficit ut ante copulam semen effundatur; vel carentia virgæ aut testiculorum; ex parte mulieris, nimia partium generationis coarctatio; vel positio aut conformatio quæ impedit ne semen viri penetrare valeat, quod non rarò accidit.

Impotentia accidentalis illa est quæ ex causâ extrinsecâ, scilicet ex accidente, vel per hominis operam, vel à dæmone per maleficium exoritur, sive in viro, sive in muliere: in viro quidem, si cum ad opus conjugale accedit, ipsius nervos torpescere faciat dæmon; in muliere autem, si vas ejus coarctet, vel ejusdem phantasiam itâ lædat, ut virum ad se acce-

dentem non ferat, vel subito inflammetur odio erga illum et excandescat.

Impotentia absoluta ea est quæ efficit ut quis respectu omnium personarum sit impotens: talis est vir qui utroque caret testiculo, vel omnino est frigidus. Impotentia verò respectiva ea est quæ respectu talis aut talis personæ se tenet, non autem respectu aliarum, v. g., mulier arctior esse potest respectu unius viri et non respectu alterius; vir potest esse maleficiatus, vel nimis frigidus respectu unius puellæ et non respectu alterius.

Impotentia perpetua ea est quæ decursu temporis non cessatura est, nec remedio naturali et licito, nec per consuetas Ecclesiæ preces tolli potest, seu, ut alii loquuntur, quæ citra culpam, periculum mortis, aut miraculum auferri nequit. Si autem uno ex his mediis, id est, lapsu temporis, remedio naturali et licito, aut per consuetas Ecclesiæ preces auferri possit, dicitur temporalis.

Impotentia vocatur antecedens, si matrimonium præcedat, et subsequens, si matrimonio jam contracto superveniat.

His notatis, quæritur an et quænam impotentia sit impedimentum matrimonium dirimens.

PROPOSITIO.

Omnis et sola impotentia antecedens ac perpetua, sive absoluta, sive respectiva, est impedimentum matrimonium dirimens.

PROB. Per partes: 1° omnis impotentia ante-

cedens et perpetua; ille namque contractus est nullus in quo res promissa præstari non potest; quia ipsius objectum non existit; at qui impotentiam antecedente et perpetuam laborat, præstare non potest quod promisit; promisit enim copulam naturalem, quia talis est finis matrimonii: porro copulam naturalem perficere non potest, ex hypothesi; ergo, etc.

Idem probatur jure ecclesiastico, nempe toto titulo: *De frigidis et maleficiatis* (*Decretal.*, l. 4, tit. 15), et ex bullâ Sixti V, *Cum frequenter*, anni 1587; ergo, etc.

Cum autem impedimentum istud sit juris naturæ, à nullâ potestate per dispensationem tolli potest.

2° Sola impotentia antecedens et perpetua, sive absoluta, sive respectiva, est impedimentum matrimonium dirimens: neque enim impotentia consequens, neque impotentia temporalis matrimonium dirimere possunt: 1° non impotentia consequens, cum certò constet matrimonium semel validè contractum, ex institutione suâ esse perpetuum; 2° non impotentia temporalis, nam usus actualis matrimonii ad essentiam ejus non pertinet; et sponsi fidem conjugalem sibi promittendo, tempus consummationis non determinant; sufficit ergo ut consummatio futura sit possibilis, nisi fortè consensus alterius conjugis ab actuali possibilitate realiter penderet.

Hinc infirmi et ipsi moribundi matrimonium validè contrahere possunt, licet actualis coitus sint incapaces. Item qui, ob nimium naturæ

calorem, ante penetrationem semper seminant, quia ut observat *Cabassut, lib. 3, cap. 15, n° 2*, sperare possunt fore ut conatus ipsorum non semper futuri sint inutiles.

Diximus, *Sive absoluta, sive respectiva, quia* matrimonium cum personâ determinatâ contrahitur : si ergo respectu illius consummari nequeat, reverà est nullum.

Quamvis impedimentum istud nunc in Codice civili non reperiatur, non dubitandum est, quin tribunalia nullitatem matrimonii in his casibus pronuntiarent, si de impotentiâ antecedente et perpetuâ constaret. Ità semper judicatum est in foro civili, sicut et in foro ecclesiastico. Sic expressè docet *Delvincourt, t. 1, p. 405*, arrestum curiæ appellationis Trevirensis, diei 27 januarii 1808, in hoc sensu editum totis viribus defendens. *Toullier, t. 1, n° 525*, fortiter contendit arrestum istud menti Codicis esse oppositum : fatetur tamen mulierem nullitatis matrimonii declarationem à iudicibus obtinere posse, ob impotentiam mariti accidentalem et manifestam, v. g., si constaret illum fuisse eunuchum ante matrimonium, suamque sententiam probat ex articulo 312 Codicis civilis, in quo statuitur maritum diffiteri posse infantem, quem uxor ejus peperit, si ostendat se propter absentiam, vel propter aliquod accidens illam cognoscere non potuisse.

Nos autem de iis quæ forum internum respiciunt specialiter agere debemus : plurimæ sunt difficultates circa hanc materiam sub hoc respectu spectatam; eas per ordinem referemus

et secundùm vires nostras solvere conabimur. Itaque,

Queritur, 1° an vir et mulier impotentia in alterutro vel in utroque existentis simul conscii, matrimonium secum inire possint, eâ intentione ut in commune sibi sint adiutorium, perpetuam castitatem servare sibi proponentes.

R. *Sanchez* et multi apud ipsum, *l. 7, disp. 97, n° 13*, affirmant id licitum esse, sicque opinionem suam probare nituntur : qui cum tali impotentia matrimonium contraxerunt, secum habitare possunt ut frater et soror, secluso periculo peccandi : ergo, à pari, si hujusmodi periculum rationabiliter non timeant, matrimonium cum impotentia cognita inire possunt eâ intentione ut se mutuò adjuvent. Sic beatissima Virgo et S. Joseph verum inierunt matrimonium cum expressâ intentione copulam non exercendi.

Verùm cæteri doctores communissimè negant id licere : nam, inquit, matrimonium istud certò esset nullum, siquidem nunquam consummari posset : porro attentatio voluntaria matrimonii nulli, vera esset impostura et ritus sacri profanatio, ac consequenter sacrilegium; ergo talia connubia nunquam permittenda sunt. Quoad exemplum, negant paritatem : validum quippè erat, nonobstante voto, beatissimæ Mariæ et S. Joseph matrimonium, in sensu dicto in *Tr. de Matrim.*, scilicet, quia aderat potentia naturalis et physica ad actum, quæ est de essentia matrimonii et sufficit. Sic *Billuart* et cæteri.

Sola hæc sententia nobis videtur admittenda.
Queritur 2° Quid agendum in dubio an impotentia matrimonium præcesserit vel subsequuta fuerit.

R. Cùm de foro interno tantùm nunc sermo apud nos habendus sit, ex solâ declaratione pœnitentis res judicanda est: si pœnitens clarè dicat veram existere et semper extitisse impotentiam actum conjugalem perficiendi, pronuntiandum est matrimonium esse nullum.

Queritur 3° utrùm sponsi licentiâ conjugali uti possint, ubi constat unum esse impotentem.

In foro externo semper præsumitur impotentiam accidentalem matrimonio supervenisse, donec contrarium probetur.

R. Nullâ omninò licentiâ uti possunt: vel enim impotentia est antecedens, vel subsequens; si sit antecedens, matrimonium est nullum, proindèque omnis actus venereus est prohibitus: si verò impotentia sit subsequens, consummatio actûs conjugalis perfici non potest; ergo actus ad illam deducentes finem obtinere nequeunt, ideòque graviter aut venialiter mali sunt, juxta id quod infrâ dicemus, ubi de tactibus inter conjuges.

Queritur 4° quid agere debeat mulier quæ certò novit maritum esse impotentem, et prolem ex facto alterius habuit, si maritus arbitrans se prolis esse patrem, licentiâ conjugali uti velit.

R. Cavendum est ne mulier certò judicet impotentem virum cujus impotentia ad summum est dubia. Verùm, supposito quòd impo-

tentia sit certa, nullam permittere potest licentiam, licèt grave ex repulsu sibi immineat detrimentum, quia rem intrinsecè malam faceret; in molestissimâ ergo hâc hypothesi debet suadere marito, meliori quo poterit modo, ut in continentiam deinceps vivat, v. g., sub prætextu quòd sit senex, quòd unicus infans ipsis sufficiat, quòd ipsa ab actu conjugali nunc abhorreat, etc. Si quâdam die videretur plenè assentire, sic eum alloqui posset: *Ne fortè tentationibus victi, à proposito nostro avertamur, simul, quæso, perpetuam voveamus continentiam.* Si votum semel emittat, in tuto erit mulier: votum utriusque obtinendo, illum conjugali licentiâ uti volentem, sine ullo suspicionis loco, semper repellere poterit.

Confessario de re adeò difficili consulto, maximâ opus est prudentiâ ut circumstantias rectè judicare et bonam fidem pœnitentis, si existat, dignoscere valeat; si, attentis omnibus, adhuc dubitet, prudentioris et doctioris vel etiam episcopi consilium requirat.

Memor sit mulier obligationis reparandi damnum marito et hæredibus per introductionem spurii inferendum, juxta id quod in tractatu de *Restitutione* diximus.

Queritur 5° quid agendum si dubitetur an impotentia sit temporalis vel perpetua.

R. Vel agitur de impotentia naturali et intrinsicâ, vel de impotentia ex maleficio. In priori casu, exceptâ carentia alicujus partis essentialis, solorum medicorum est pronuntiare circa naturam et durationem istiusmodi impotentia.

Præcipua ejus signa sunt pro viro, 1° partium genitalium difformitas, v. g., nimia magnitudo, vel singularis exiguitas; 2° mollities inexcitabilis, undè fit quòd emissio seminis prolifici sit impossibilis; 3° aversio naturalis ab omni commercio carnali et à cunctis rebus venereis; 4° mala testiculorum conformatio.

Pro muliere autem duo indicantur signa, videlicet, 1° nimia uteri angustia vel totalis ejusdem clausura, et 2° mala illius aut matricis positio.

De impotentia verò proveniente ex maleficio, canonistæ et præsertim episcopi judicant: hæc ipsius assignantur indicia, 1° si mulier virum aliundè diligens, eum ad se non patiat accedere, æstimans se ab illo cognosci non posse; 2° si uterque se invicem amans, subito inflammetur odio et sese exhorescat, cum ad copulam deveniendum est; 3° si vir mulierem non arctam et obicem non ponentem cognoscere nequeat, quamvis ad alias mulieres non sit impotens.

Quidquid dicant nonnulli, quorum opinio, juxta S. Thomam, *Supp.*, q. 58, art. 2, ex radice infidelitatis sive incredulitatis procedit, certum est impotentiam ex maleficio provenire posse: innumera concilia, omnia ferè ritualia illud supponunt: omnes theologo idem fatentur. Jus canonicum præscribit regulas in tali casu sequendas (*Decret.*, causâ 33, q. 1, c. 4, et *Decretal.*, l. 4, tit. 15, c. 6 et 7). Plures auctores ecclesiastici punctum istud ex professo tractant, hancque veritatem solidis rationibus

demonstrant: sic, inter alios, *Thiers*, in opere inscripto: *Traité des superstitions*. Sola Encyclopaedia et scriptores ejusdem scholæ hanc Ecclesiæ doctrinam irridendo suggillant. Si ergo confessarius advertat ea existere signa quæ operationem diaboli indicant, consulat episcopum aut vicarios ejus generales. At caveat ne phantasiæ illusiones pro diabolicis operationibus sumat. Casus veri maleficii rarissimè temporibus nostris occurrunt, si quidam realiter eveniant.

Queritur 6° si, perquisitionibus factis, dubium adhuc circa perpetuitatem impotentiae existat, quid agendum sit.

R. Constat apud omnes theologos et canonistas triennium ab Ecclesia concedi sponsis in eo casu, ad tentandam matrimonii consummationem. Patet ex *Decretal.*, l. 4, tit. 15, c. 5, et ex perpetuâ tribunalium ecclesiasticorum praxi, saltem à Papâ Coelestino III: hæc autem regula in foro interno pariter admittitur.

Quoad initium trienni, canonistæ non sunt sibi concordés; alii enim ab ipso die celebrationis matrimonii incipiendum esse putant, alii verò à die sententiæ judicis. Prior opinio communior est; Rota eam sequitur, et sola admittenda est in foro interno, ut satis patet.

Si, tempore ad experientiam concesso, accidat partes rei venereæ per notabile intervalum vacare non posse, ob morbum diuturnum vel longam absentiam, tempus illud, ex communiore sententiâ, supplere licet: triennium enim ab Ecclesiâ conceditur; atqui triennium

in eo casu non completur; ergo, etc. Secus autem dicendum esset, si unâ tantum vel alterâ hebdomade partes impeditæ fuissent, quia breve hujusmodi tempus pro nihilo respectu triennii haberi debet.

Ubi verò conjuges matrimonium statim post adeptam unius pubertatem contraxerunt, illudque consummare nequeunt, tempus probationis non à die contractûs, sed à die plenæ pubertatis computandum est; quia, antè plenam pubertatem, semper dubium est an impotentia ex causâ perpetuâ, vel potius ex virium imbecillitate proveniat. Ità *Sanchez*, l. 7, disp. 110, n° 10, *Collator Andeg.*, *Pontas*, *Collet*, etc. Ætas autem perfectæ pubertatis est 14 annorum pro feminis, et 18 pro viris.

Cæterum, si, triennio experientiæ nondum elapso, clarè advertant partes impotentiam esse perpetuam, concludere debent matrimonium esse nullum, et ab omni actu venereo statim abstinere tenentur.

Nullum conceditur tempus experientiæ iis qui aliquâ parte essentiali carent, quia nullitas matrimonii non est dubia.

Quæritur 7° quid confessarius præcavere debeat in conjugibus, vel eis consulere, durante tempore experientiæ.

R. Vel impotentia provenit ex causâ naturali, vel ex maleficio: in utroque autem casu, alia confessarius præcavere et alia consulere debet.

1° Præcavere debet ne impotentia, quæ causæ naturali tribuitur, ab excessu libidinis vel ab aliis causis sanabilibus oriatur, quia

tunc ad remediâ naturalia recurrendum esset; medici enim quædam hujus generis remedia indicant et præscribunt. Plures sunt causæ naturales virum à coitu impediens, quæ sine ope medicorum tolli possunt, v. g., difformitas in uxore, halitus tetrum spirans, negligentia in ornatu vel munditie, odium, contemptus, etc.: pulchritudo enim aliæque qualitates, quæ mulierem reddunt amabilem, ad consummationem matrimonii multum excitant. Tunc prudens confessarius debet imprimis consulere sponsis, ut in re tanti momenti, ad æternam utriusque salutem pertinenti, rem toto tempore experimenti cum bonâ fide et ex purâ intentione agant, sine libidine inordinatâ, sine odio, tædio, inimicitia et fastidio, ut corpora sibi invicem communicent modo ad perficiendam copulam aptiori, ut mulier munditiei plus solito studeat, blanditiis et ornamentis licitis amabiliorem viro se præbeat, et tandem quærat *quomodo ei placeat*: sunt verba ipsius Apostoli.

2° Si verò impotentia ex maleficio procedat, quædam adhuc præcavenda, quædam verò consulenda sunt.

Confessarius præcavere debet, 1° ne maleficio tribuatur quod sæpè oritur *ex verecundia et pudore, vel ex nimio amore, vel ex infenso odio sponsæ quam vir invito duxit*; sunt verba Zachariæ, doctissimi medici, à Collat. Andeg. relata, *du Mariage*, t. 2, p. nobis 237; 2° ne imaginatio præjudiciis sit vitata, et vano timore concutiat; sunt enim agrestes qui, ex solâ

ideâ nodationis, à coitu impediuntur; 3° pertinaciter tamen non neget confessarius impotentiam ex maleficio provenire, quia timendum foret ne hæc pertinacia ex *radice incredulitatis oriretur*.

Interea consulere debet sponsis in hocce miserrimo statu constitutis; 1° ut integram confessionem de omnibus peccatis suis Deo et sacerdoti, corde contrito et humiliato, faciant; 2° ut per lacrymas, eleemosynas, orationes et jejunia justitiæ divinæ satisfacere studeant; 3° si hæc ad tollendam impotentiam ex maleficio certè aut probabiliter provenientes non sufficiant, recurrendum est ad exorcismos, sed tantum ex judicio episcopi et cum expressâ ipsius licentiâ. Preces pro faciendis hujusmodi exorcismis præscriptæ in novo rituali nostro non reperiuntur. Si ergo judicaret episcopus remedium istud adhibendum esse, delegaret sacerdotem, et formulas necessarias ad ipsum mittendas curaret.

Quæritur 8° an mulier, præ arctitudine vasis impotens, incisionem pati teneatur, si, judicantibus medicis, hæc operatione apta fieri possit.

P. *Debreyne* testatur, 1° talem operationem apud medicos esse prorsus inauditam; 2° eam esse impossibilem, quia arctitudo vaginæ sic ope secationis dilatari non posset, benè verò introductione quorundam corporum, vel mediantibus nonnullis unctionibus, ut experientia pluries constitit. Hujusmodi ergo sponsi remittantur ad medicos peritia ac probitate notissimos.

Quæritur 9° an matrimonium sit validum, quando mulier arcta per commercium cum altero facta est apta.

R. Communius docetur illud esse validum, quia judicatur impotentiam non fuisse perpetuam: attamen si mulier ita respectu viri sui arcta fuisset, ut ab illo nunquam viâ naturali et licitâ cognosci potuisset, tunc impotentia habenda foret ut respectivè perpetua; in eâ hypothesi matrimonium esset nullum: porro nullitas hujus matrimonii reparari non potuit per commercium mulieris cum altero viro, ut patet, sed novus iniri potest contractus ex mutuo consensu. Vix hujus generis casus accidere potest.

Quæritur 10° si sponsus ex maleficio impotens, per novum maleficio vel aliud remedium iniquum fiat potens, quid censendum et agendum?

R. In eo casu matrimonium est nullum, supposito quòd impedimentum aliâ viâ tolli non potuisset, siquidem, ex capite 6° *tituli* 15, *lib.* 4, *Decretal.*, impedimentum quod absque peccato tolli non potest, reputatur perpetuum: undè, v. g., Petrus ducit Paulam, à quâ, propter impedimentum ex maleficio proveniens, separatur; aliud init matrimonium cum Gertrude, et iterum, propter maleficii perseverantiam, eam cognoscere non potest. Si hoc impedimentum, elapso triennio, adhuc perseveret, et ope maleficii tollatur, posterius sicut et prius nullum erit matrimonium, ac proindè, secluso scandalo, nec Paulam, nec Gertrudem